

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. Мечникова

Факультет історії та філософії

Кафедра історії України і спеціальних історичних дисциплін

К в а л і ф і к а ц і я н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

«Зародження та розвиток українського фемінізму (друга половина ХІХ - ХХІ ст.)»

«The origin and development of the ukrainian feminism (second half of the ХІХth-ХХІ centuries)»

Виконала: здобувач заочної форми навчання
спеціальності 032 Історія та Археологія
Освітня програма Історія та археологія
Щурова Олеся Дмитрівна

Керівник: д.і.н., проф. Музичко О.Є.

Рецензент: к.і.н. Юраш Є.О.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 11 від 9 червня 23 р.

Завідувачка

Кафедри _____ Бачинська О.А.

_____ (підпис) _____ (прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № 1

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК _____ Сминтина О.В.

_____ (підпис) _____ (прізвище, ім'я)

Одеса – 2023

Зміст

ВСТУП.....	4
Розділ 1. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.	10
1.1. Російська імперія	10
1.2. Австрійська імперія.....	15
1.3. Українська революція.....	22
Розділ 2. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ У ХХ ст.....	26
2.1 СРСР	26
2.2 Діаспора.....	28
Розділ 3. РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.....	36
3.1. Захист прав жінок: основна проблематика	36
3.2 Внесок українських жінок у перемогу над російським агресором на початку ХХІ ст.....	39
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	46

ВСТУП

В сучасних умовах фемінізм є популярною темою до переосмислення та дослідження з метою аналізу. Фемінізм є знаковою та важливою темою у новітній історії України. Не дивлячись на велику кількість наукових досліджень з історії українського фемінізму, у суспільстві все ще існує велика кількість стереотипів щодо цього руху та навіть відсутність розуміння що представляє собою фемінізм. Український фемінізм має свої особливості та аспекти, які відносяться до особливості розвитку історії України та складу українських територій. Наприклад, в Європі фемінізм був більш самостійним рухом, який і можна вивчати окремо, з історією України це буде більш складом, бо більшість авторок, які писали про український фемінізм, зіставляли його та вивчали у контексті з українським націоналізмом.

Через це історія українського фемінізму не є повністю автономною, а вивчається під впливом конкретних факторів, які характерні тому чи іншому періоду історії України. Український фемінізм видозмінюється під впливом знаходження територій України у складі Російській та Австрійській імперіях, при окупаційному радянському режимі та за межами території України у якості емігрантського руху, та набуває найбільшого розвитку при сучасній незалежній Україні.

Активно історію українського фемінізму, як руху, почали вивчати у кінці ХХ століття, тобто відносно недавно. Саме тому тема українського фемінізму не досліджена абсолютно досконало, і тому потребує подальшого дослідження, аналізу та опрацювання.

Як наслідок, саме це питання є гострою темою для дискусій у сучасному українському суспільстві. В проблематиці фемінізму є багато чого не вивченого. Досліджуючи проблематику зародження та розвитку фемінізму у кінці ХІХ - початку ХХІ століття, відкриваються можливості до

переосмислення фемінізму, як соціально-політичного руху в суспільстві, трансформація та його вплив на історію України та роль жінок у суспільстві.

Зацікавленість фемінізмом серед науковців пояснюється історичним зв'язком між минулим та теперішнім. Фемінізм, як боротьба за рівні соціальні, економічні права жінок та чоловіків, є важливим чинником формування нового сучасного Українського суспільства та змінення національної свідомості, які б допомогли нашій країні нарешті скинути з себе кайдани комунізму та тоталітаризму, та прийти до незалежної прогресивної Європейської держави. Особливо у ситуації теперішнього протиставлення культури Росії та України. “Якщо ми хочемо судити про рівень культурного розвитку певного народу то ми повинні з'ясувати як цей народ ставиться до жінки”, - стверджував Іван Франко [10, с. 94].

Сучасні реалії України дають нам можливість та настановлюють на необхідність дослідити різні періодизації історичного розвитку фемінізму та його впливу на Українське суспільство у конкретні періоди часу та території. Фемінізм дає нам можливість побудувати прогресивне та рівне суспільство, яке виведе нашу державу на новий рівень та зробить нашу культуру ще більш розвиненою, ніж російську.

Таким чином, **актуальність теми** бакалаврської роботи, в цілому зумовлена соціально-культурними, політичними та економічними причинами має наукове, соціальне та політичне значення. Тому що, формування культурне та соціальне формування Українського суспільства, з урахуванням теперішньої ситуації, неможливо без історичного розуміння розвитку фемінізму та його позитивного впливу, є науковою складовою актуальності бакалаврської роботи.

Це визначає необхідність вивчення та аналізу зародження та розвитку українського фемінізму у кінці XIX - початку XXI століття.

Метою дипломної роботи є дослідження процесу Зародження та розвитку українського фемінізму у другій половині XIX – на початку XXI ст. та подальшого розвитку феміністичного руху в Україні.

Завданнями роботи є:

1. Проаналізувати джерела та історіографію.
2. Дослідити зародження українського фемінізму та його подальший розвиток.
3. Визначити роль жінки в історії України з кінця XIX століття по початок XXI століття.
4. Вивчити специфіку та особливості розвитку українського фемінізму та за межами території України
5. Виявити періоди формування українського фемінізму

Об'єктом бакалаврського дослідження є боротьба за права жінок в Україні та в українській діаспорі

Предметом дослідження бакалаврської роботи є зародження та розвиток українського фемінізму.

Хронологічні межі бакалаврського дослідження охоплюють період з кінця другої половини XIX століття. Нижня межа обгрунтована появою, як такого Жіночого питання в Україні та зародження українського фемінізму. А верхня межа, початок XXI століття, зумовлена сучасним розвитком українського фемінізму, сучасною проблематикою фемінізму, його впливу на суспільства та умовами російсько-української війни.

Територіальні межі бакалаврської роботи є землі України, які входили до складу Російської та Австрійської імперій, а у подальшому окуповані СРСР. Країни, у яких перебували та жили представниці української діаспори, та територія сучасної незалежної України.

Методи дослідження. При роботі над проблематикою дипломного твору магістра, були застосовані наступні методи наукового дослідження та аналізу: метод класифікації, який ми використовували для детального вивчення історіографічної та джерельної бази, за допомогою нього ми

розділили наші джерела та історіографію за тематикою і проблематикою; історико-порівняльний метод, дає нам можливість розглянути, політичну, економічну та соціальну ситуацію у Російській та Австрійській імперіях, завдяки чому вдалося дослідити процеси зародження українського фемінізму; описовий метод, допоміг нам детально охарактеризувати історичні події та явища, пов'язані з процесом розвитку українського фемінізму. Також були застосовані методи аналізу, порівняння та узагальнення. Комплексне використання різних методів дослідження дало нам змогу ефективніше вивчити дану тему. Бакалаврський випускний твір передбачає використання сучасних підходів до аналізу історичних джерел та вивчення історіографічних творів, розкрити обрану тему спираючись на дослідження подій минулого через всебічний розгляд фактологічного матеріалу (аналізу фактів в їх хронологічній та структурній послідовності).

Історіографія роботи спирається на класичні праці. Передусім йдеться про праці М. Богачевської-Хомяк. Її книга освітлює дві важливі для українського суспільства теми - фемінізм та націоналізм. Завдяки цій книзі мені вдалося проаналізувати та відмітити величезний вклад жінок у культуру та розвиток України у різні її періоди. Книга детально описує вклад жіноцтва в історію України. Авторка зуміла надати та освітити матеріал, який не був представлений до друку раніше та внесла величезний вклад у розвиток історії українського фемінізму. Використано також більш спеціальну літературу, які описує лише розвиток фемінізму на конкретних територіях України. Передусім слід відзначити праці одеської істрикині Л. Смоляр. Вона дослідила розвиток українського фемінізму в історичному та соціокультурному аспекті в Наддніпрянській Україні. Дозволяє визначити течії руху та його зміни, періоди розвитку, створення жіночих громад, та участь жінок, які формували історію України та прокладали шлях для фемінізма у майбутньому. Видання допомогло мені переосмислити соціокультурну роль жінки.

Для визначення ролі жінок поза межами фемінізму, а саме в Канаді та Австралії, використано статті І. М. Грабовської, І. Андрусяка. Ці статті детально описують жіночий рух та його причетність до фемінізму українських емігранток, які зіштовхнулися з перешкодами у побудові нового суспільства на чужиних територіях. Статті досліджують розвиток та участь українських жінок у громадському та політичному житті Австралії та Канади, його розвиток, відозмінення, періодизації та течію. Статті допомагають проаналізувати діяльність українських жінок, їх шлях до фемінізму та вирішення жіночого питання у Канаді та Австралії. Допомогло відслідкувати культурний та літературний вклад українок у фемінізм стаття Ю. М. Денисенка Націєцентричний фемінізм жінок-мисткинь української діаспори. Ця стаття досліджує вклад українських мисткинь, які досліджували та освітлювали питання фемінізму у своїй творчості. Стаття дає можливість проаналізувати, як вплинула творчість та активність українок на розвиток та періодизацію українського фемінізму по за межами України. Стаття описує твори, які були написані та створені українськими письменницями та досліджує, як вони вплинули на вирішення жіночого питання та український фемінізм.

Для висвітлення актуальних питань в якості джерел використано електронні ресурси. Детально вивчено розрив в оплаті праці серед жінок та чоловіків у сучасній Україні починаючи з 2000-х років. Також для дослідження я використовувала статтю *Facts and figures: Ending violence against women* ООН для жінок, яка досліджує насильство всіх типів проти жінок. Завдяки цим статтям мені вдалося виділити та порівняти проблематику фемінізму в Україні з іншими країнами. Щодо розділу, який торкається російського вторгнення в Україну я також використовувала електронні ресурси.

Інтернет-ресурси на яких я базувалася, це російсько-українська війна з 2014 року і фемінізм авторства гендер у деталях, який описує розвиток та

зміни українського фемінізму з початку війни, його зміни та вплив на суспільство. Інший важливий ресурс це Феміністки про війну: чим займаються і як живуть українські феміністки під час війни, ця стаття описує досвід українських феміністок у різних умовах, у яких їх поставила російська-українська війна, тобто військова, волонтерська та громадська діяльність. Стаття допомогла мені показати, що фемінізм є важливим, а феміністки є активними учасницями, які творять сучасну історію України.

Апробація. Окремі аспекти результатів дослідження над темою дипломної

роботи були заслухані на 79-й студентській конференції ОНУ ім.І.І. Мечникова (Одеса, 2023 р.).

Структура роботи. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів (шести підрозділів), висновків та списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи становить 48 сторінок комп'ютерного тексту, обсяг основної частини становить 44 сторінки. Список використаних джерел вміщує 37 позицій.

Розділ 1.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

1.1. Російська імперія

Школи, які підтримувалися громадою, залишилися української традицією, навіть після її окупації Російською імперією. Українці намагалися заснувати україномовні школи, які б задовольняли їх потреби.

Поштовх для розвитку вищої освіти у Російській імперії мав місце у 1850-х та 1860-х роках, разом із вимогами скасування кріпосного права, запровадження парламентської системи, реформування судової системи та встановлення місцевої автономії. На території України, у Харкові, Полтаві та Рівному хотіли створити вищі школи для жінок для того, щоб підготувати їх до вступу в університет. У інших областях були більш зосереджені на створенні молодших шкіл для дівчат.

Українські жінки боролися за освіту на всіх рівнях: право на середню освіту, прийом до університетів та створення шкіл для селян. Для селян проблемою було, те що офіційною мовою у школах була російська, яку діти не розуміли. Наприклад, Олена Пчілка відмовилася відсилати своїх дітей до школи, бо вона не хотіла, щоб вони розмовляли російською [3, с. 60-62]

Вища освіта була серйозною проблемою для російського уряду з 1860-х до 1900-х років. Студенти робили політичні прокламації та брали участь у політичних та, так званих, “терористичних” активностях. Отже, ще одна з причин, чому російський уряд не хотів давати доступ жінкам до освіти, це страх за те, що вони будуть брати участь у революційних активностях. Були створені курси при університеті для жінок у Москві та Санкт-Петербурзі. Університетські факультети вчили на вищих жіночих курсах регулярну ознайомчу програму. Предмети, такі як філософія, були признані

небезпечними, бо вони штовхали на революційну діяльність. Петиції, написані у 1860-х роках, відкриті такі курси у Харкові, Києві та Одесі не були одобрені до 1880-х років [25, с. 48]. Жінки у Києві відвідували публичні лекції, які проводилися у Києві, та виступали за створенні вищих курсів для жінок у Києві.

Політично, більшість жінок бажали освіти для самовдосконалення, кар'єри та фінансової незалежності. Студенти також, як і викладачів, виступали за введення спеціальних жіночих курсів. Більшість українок находили легше вступити на курси у Москву чи Пітер, ніж добиватися політичного дозволу на відкриття курсів у їх рідному місті.

Деякі видатні українські жінки виражали виключний науковий інтерес. Наприклад, Софія Ковалевська (1850-1891), яка була народжена у Полтавському регіоні, була першою жінкою математикинею, яка викладала в університеті [3, с.50]. Як і чоловікам, жінкам надавалось більше свободи проявляти науковий інтерес та амбіції у Москві та Пітері, ніж у Києві.

Декілька жінок стали університетськими професорськими асистентами перед 1917 роком. Після революції більші жінок вступали в початкові навчальні заклади та університети. Українофільські кола заохочували стипендії для жінок, до тих пір поки вони не заважали виконувати подружні та материнські зобов'язання [25, с. 305]. Студенти без таких забор'язань примикали до організацій заснованих студентами-чоловіками. Особливе значення для кристалізації політичних та національних поглядів мали студентські групи в Москві та Санкт-Петербурзі, засновані українцями, у яким жінки брали участь на рівні з чоловіками.

Потреба у вищій освіті була затьмарена безграмотністю, яка охопила імперію. Безграмотність серед жінок була у три рази вища, ніж у чоловіків. Скасування кріпосного право покращило ситуацію.

Освіта, особливо популяризація культури, серед селян наближала перших до інтелігенції, і вважалася українцями патріотичним подвигом. Але був

заклад, з приводу якого українці активно дискутували, - це участь українців у російських недільних школах. Олена Гчілка та Борис Грінченко критикували та виступали проти такої участі. Але недільні школи відкривали дорогу для жінок, яка змогли реалізувати себе у професії викладача [12, с. 15]

Найвідомішою жінку у русі воскресних шкіл була Христина Алчевська. Заснувавши свою спілку воскресних шкіл у Харкові, Алчевська пропонувала та розвивала нові методи викладання, використовуючи звичайну література замість научної. Її робота була високо оцінена в Імперії: у 1889 році вона представляла вчителів Російської імперії на Паризькій виставці. У 1904 її робота була представлена на Міжнародному жіночому Конгресі у Берліні.[1,с.?)

Для українців в Російській імперії, вопрос жіночої освіти на всіх рівнях нерозривно пов'язан з використанням української мови. Цілі фемінізму йшли рука об руку з потребами народу на нації.

Поява фемінізму у Західній Європі у ХІХ столітті було засноване на ідеях равенства, свободи та прогресса. Головна цінність ідеї Українського націоналізму, яка з'єднували її з народом були її демократичні лідери. Українській націоналізм. Українському націоналізму не вистачало, як і спеціальної ідеї, так і партії. Партії у Російській Імперії стали легальні тільки після революції 1905 року.

Для українців, фемінізм не міг стати політичною ціллю. Несправедливість відносно Української культури у цілому перебільшено біль традиційної дискримінації проти жінок. Багато українців прагнули автономії, свободи, права на роботу та освіту, економічної незалежності, громадянської участі, права голоса та скасування дискримінаційних заходів. У теорії, роль жінки в українському супротиві була такою ж, як роль чоловіка. Жінки брали активну участь в українському національному розвитку.

Робота жінок була важливою, але не завжди помітною, участь в громадах, культурних та політичних організаціях у 1860-х та 1870-х роках. Вони

функціонували під пригніченням царизму [18]. Жінки притримувались ліберальної політичної програми, виступали проти насилля, та мали велику надію на просвітлення та освіту мас.

Політичний активізм змішувався з різними соціальними та культурними потребами. Наприклад, Олена Пчілка публікувала аполітичні поеми у першому жіночому Альманасі, який жінки потім таємно перевозили з Галіції у своєму волоссі. Також жінки одружувались, щоб бути свободними від батьківської опіки та безперешкодно мати змогу навчатись. Христина Алчевська опублікувала першу політичну заяву, написану жінкою, в опозиційній пресі у журналі “Колокол” [25, с. 55].

Жертовність жінки у популяристичному руху відкрила очі іншим жінкам та дало їм змогу дивитись далі побутових турбот. У 1898 марксизм став одним з найпопулярніших рухів у Російській імперії. Він приваблював бгврто інтелігенції. Так, серед перших українських марксистів була Ганна Кулішова, яка не надавала уваги національному питанню. До революції 1917 марксизм вважався не тільки російським, а міжнаціональним рухом, який допоможе Українцям вийти з ізоляції та примкнути до Європейських ідеалів [28, с. 160]. Дискусії щодо марксизму приводили до дискусій щодо положення жінки у суспільстві. Інше питання, що у Російській імперії положення жінки дискутувалося бгльше, як узагальненне питання, ніж українське. Бгльш важливим питанням, були базові права українців у контексті проживання у Російській Імперії. У перших революційних українських партіях жінки також брали участь.

Жіноча культурна праця мала політичні наслідки. Наприклад, Христина Алчевська підготувала фундамент для сотні жінок у науці та політиці. Олена Пчілка - найвідоміша українська феміністка революційної доби, все життя боролася за положення жінки у суспільстві. Її брат, Михайло Драгоманов, підтримував її публічну активність та виступав за рівні права для жінок.

Також, Олена Пчілка підкреслювала, що ні російські ліберали, ні російське владі ніколи не підтримувала українською ідентичності та закликала не водити дружби з так званими “хорошими росіянами”. О. Пчілку пам’ятають як мати Лесі Українки, але вона також є однією з засновниць ідей українського націоналізму [21, с. 55].

До спалаху Першої світової війни українські жінки брали участь у громадському житті, але масштабних дискусій з приводу жіночого питання, на жаль, не було. Активістки приймали чоловічі запевнення, що феміністичні ідеали будуть втілені у Українському національному русі, так же як вони вірили, що соціальна революція вирішить жіноче питання.

Робота одного покоління жінок стало фундаментом для іншого. В університетах в Санкт-Петербурзі та Москві українські жінки об’єднували у спілки, які підтримувались Українською громадою. Ці студенти допомагали популюзувати українську культуру, створюючи бібліотеки та влаштовуючи театральні вистави. Жінки приймалися у цих групах, не тільки, як рівні, а й очолювали лідерські позиції. На території України такі самі спілки переслідувались російським урядом та вимагали дозволеньна поліцію [12, с. 66].

Дві найважливіші громади, засновані українськими жінками, були “Притулок для дітей робочого класу”, який був заснований у 1870 році, та “Київська Громада взаємодопомоги працюючих жінок”. У 1900 році, Українські жінки, чиї чоловіки брали участь у “Старій Київській Громаді”, вирішили заснувати свою жіночу громаду [3, с. 125].

Українські жінки мало писали про Громади, мабуть, тому що їм було не комфортно писати про щось, що не було пов’язано з робочими потребами.

Руська спілка для захисту жінок, яка була заснована в Лондоні, мала свої філіали в Києві та Одесі. Київська філія була заснована з метою допомоги бідним. Вона характеризувалась національною відповідальністю за соціальні

проблеми [3, с. 77]. Громади намагалися заснувати товариство для єврейських жінок, але єврейки робочого класу відмовились від такої перспективи.

Найважливіші громади, засновані українцями після 1906 року були просвітницької спілки та кооперативи. Жінки брали активну участь в обох. Жінки брали участь у заснуванні бібліотек, центрів здоров'я та публічних лекцій, для прасування Української культури. Українці обох статей прикладали титанічні зусилля, щоб запобігти закриттю Просвітницьких спілок.

Українські жінки не брали активну участь у Російських феміністичних рухах з двох причин. По-перше, російський феміністичний рух був слабки, по друге він був ідентифіковані політично з російськими лібералами, які не боролися ні за національну автономію, ні за жіноче равенство [1, с. 7]

Розділяючи феміністичні цілі було не достатньо для того, щоб зламати національні антимізії, навіть якщо російські феміністки, зневажені їх колегами-чоловіками з приводу суффражистського питання, вважали свої погляди на національне питання політично прогресивним. російські жінки, за кордонами столиць, проявляли замало інтересу до Українок чи будь-яких інших національностей.

Українські жінки демонстрували політичну кмітливість та можливість розширення обмежених каналів. Вони показували ясність розуму, бравши участь у Громадах російських жінок. З українськими чоловіками вони були биль шанобливі, їм не вдалося показати всю цінність власних досягнень. Поки Українські жінки активно брали участь у громадах, питання фемінізму мало їх цікавило. Не дивлячись на політичний бекграунд, Українські жінки активно брали участь в громадах та самостійно їх засновували.

1.1. Австрійська імперія

Східноєвропейські держави відзначалися політичною нестабільністю, частими змінами кордонів, національно-змішаним населенням і соціальними чварами. Це були ідеальні умови для розвитку фемінізму в Україні.

Жінки Галичини посвящали себе биту, церкві та дітям. Жінки відігравали значну роль у клерикальному середовищі. Та на жаль, більшість з них були повністю зайняті утриманням церкви та домашніми справами. Жінки також мали дбати про селян, вагітних, хворих та потребуючих. Багато громад були засновані священниками, але на початку жінки не брали великою та значної участі у цих громадах. Але з часом, із зростанням культурної ролі громад жіноча участь та активність збільшилася.

Найважливішою з цих громад була “Просвіта”, заснована у 1868 році. Просвіта розвивалась по всій Галичині, роблячи населення більш обізнаним про важливість громадських установ, політичних дій, та національної єдності.[1,с.?] У 1871 Івана Остерман була першою жінкою, яка офіційно барала участь у діяльності “Просвіти”, після неї роль жінки у таких громадах стала більш значною [17, с. 55]

На той час, “Жіноче питання” почало поширюватись. У 1870 році була реалізована перша петиція за права жінок у Відні. Двома роками пізніше, Австрійський уряд випустив мандаторій, який зобов'язував жінок мати мінімум три роки школьної освіти [18]. Більшість жінок не були готові боротися за свої права, але деякі приєднувались до чоловіків, щоб боротися за своє національне право, та разом з тим виборуючи права для жінок. Ці жінки були дуже ізольовані, сьогодні неможливо назвати їх імен.

Перша самостійна українська громада у Австрійській імперії називалося “Товариство руських жінок”. Воно було засноване 14 Грудня 1878 року, як результат соціального нерівенства серед прихожан Успенської церкви у Львові [3, с. 100].

Жінки того часу у Австрійській Імперії не брали активної участі у дискутуванні жіночого питання або емансипації, також вони не були зацікавлені у вирішенні жіночих проблем. Вони не кидали виклик чоловікам, також як і не потребували рівноправ'я. У їхньому світі, життя було всього лише серією окремих шматочків: фемінізм, націоналізм, соціалізм та модернізм. Поки європейки були зосереджені на вирішенні проблем фемінізму та емансипації, Українки приділяли більше уваги положенню жінки у суспільстві. Але деякі освічені українські жінки, розширили свій кругозор та прокладали шлях для розвитку фемінізму в Україні.

Український фемінізм був прямим результатом освіти жінок у Австрійській імперії. Галичанки розуміли важливість освіти на всіх рівнях, але вони зіткнулися з проблемами, які заважали отриманню освіти, такі як, відсутність українською мови у школах, та найважливішою та найскладнішою для фемінізму питання, відсутності шкіл для дівчат. До 1880 року не було засновано жодної школи для дівчат. Великою проблемою, як я вже зазначила раніше, була мова. [1, с.?]. На Галичині школи контролювалися польським урядом, який промотував польську культуру та мову. Польський уряд був проти створення українських шкіл, та виступав за дуальність мови у школах. Реакцією українців було створення Комітету оборони Української освіти.

До 1880 року вчительство вважалось суто чоловічою професією. Жінки, які мали сміливість викладати, піддавалися дискримінації та сексуальному харасменту. Перша школа для жінок-вчителів була заснована у 1871 році у Львові та Пшемишлі [1, с.?]. Мовна система для навчання була дуальна: польська та українська. Українські жінки були чудовими викладачами, та брали активну участь у громадських питаннях, відстоюючи жіночі права. Українські жінки-викладачі були великі патріотки, які підтримували та боролися за національну українську ідею. Щоб боротися з дискримінацією проти українських шкіл та зміцнити слабке економічне положення, викладачі та викладачки заснували Товариство взаємодопомоги Буковинських та

Галичанських викладачів та викладачок у 1905 році. Товариство випускало журнал у якому промотувало тісний зв'язок між батьками та школами, та заснували спеціальні центри допомоги [17, с. 400].

Українські викладачі заснували Викладацьке товариство, та разом із Товариством руських жінок заснували більше 10 приватних шкіл для українських селянок. Взірцем для українських громадських ремісничих шкіл була трудова школа для дівчат від тринадцяти років заснована Товариством руських жінок у 1901 році. У школі обучали шиттю, дизайну, основам харчуванням та деяким академічним дисциплінам [1, с. 15].

Жіночі товариства також засновували Дорміторії для хлопців та дівчат. Жіночі дорміторії об'єднували дівчат з різних соціальних слоїв, що допомогало укріпити свою національну ідентичність та зміцнити жіночу кооперативність.

Українські жінки одні з перших в Імперії створили петицію до Австрійського уряду з проханням дати можливість жінкам получати вищу освіту. Кобринська, Товариство руських жінок та молоді соціалістки ініціювали петиції, виходили на демонстрації та вживали інші громадські заходи з ціллю досягти дозволу надання вищої освіти для жінок [17, с. 400]. У 1890, Українські жінки були одні з перших, які створили петицію надання доступу до освіти кваліфікованим жіночим спеціалістам, та заснування хоча б однією вищою школи у Галиції. Українські радикали, які відстоювали рівні права для жінок, називали вищу освіту для жінок “легковажною примхою”, консерватори вірили, що це погрожує традиційному укладу родини.

Українські та польські жінки влаштовували 5 мітингів у 1890 роках, сфокусувавшись на праву голосувати та вступати у вищі навчальні заклади. Але проблема вступу у вищі навчальні заклади на західній Україні полягала в основному у боротьбі між поляками та українцями у тому, яку мову використовувати в університеті Львова.

У вищих навчальних закладах українські студентки вступали у студентські комуни, та деякі були обрані у якості лідерів цих комун. Наприклад, у 1910 році українські студентки заснували жіноче відділення студентського союзу.

На жаль, для багатьох українок вища освіта була недоступна. Вони стикалися з багатьма проблемами, починаючи від мовного бар'єру та закінчуючи дискримінацією.

Наталія Кобринська була перша відверта теоретичка фемінізму в Україні та одна з перших, хто засновувала світські жіночі громади. Її концепція жіночого питання базувалась на лібералізмі, соціалізмі та розумінні економічної ситуації у її рідній Галіції [17, с. 78]. У соціалістичних рамках вона протиставила теоретичний аналіз прагматичному підходу до проблем, з якими стикаються українські жінки в Галичині. Вона намагалася врівноважити фемінізм та соціалізм. Вона зробила висновок, що економічні та політичні зміни, які були предсказані соціалізмом були необхідні для прогреса, над якими жінки мали самі працювати, щоб принести ці зміни та створити філософську основу для свого руху. Кобринська була однією з перших жінок у Європі, яка виступала за злиття фемінізму та соціалізму. Кобринська є однією з засновниць жіночого руху в Україні.

Для українців в Австрійській Імперії, найголовнішим питання було право голосу та доступ до освіти. Але обидві частини боротьби були більш національним правом аніж питанням рівності статей. Зацікавленість у жіночих організаціях зросла по трьох причинах. Н. Кобринська розвивала свої теорії соціалістичного фемінізму, соціалісти намагалися створити соціалістичні жіночі громади, які не мали відношення до фемінізму; спроба об'єднати українських, польських та єврейських жінок у їх вимогах реформи освіти та виборчого права.

Жіночі організації поєднували економічні та культурні проблеми майже несвідомо. Найважливішою жіночою організацією було товариство руських

жінок, засноване у Львові у 1893 році. Н. Кобринська була першим спікером та зазначала важливість неоднорідності жіночого руху [13, с. 67].

Збільшення кількості жіночих організацій було зобов'язано відкриття нових шкіл, компанією за реформу виборчого права, підвищення Української політичної активності, підвищення індустріалізації та жіночим мітингам. Жіночі організації, особливо Товариство руських жінок, були занадто буденними, щоб залучити до своєї діяльності молодих жінок. Дочки учасників клубу, заснували свою громади молодих жінок, у якій намагалися зміни устю суспільства та зробити життя Українок легшим та кращим. Ігноруючи досягнення попередніх жіночих спілок, молоді дівчата не дискутували щодо жіночих прав та свобод

Н. Кобринська намагалася встановити зв'язок з товариством молодих дівчат. Хоча вони не визнавали її впливу, Кобринська вважали їх своїми послідовницями та намагалися запевнити у важливості жіночого питання та розвитку українського фемінізму для розвитку суспільства. Але, на жаль, спілка молодих дівчат знаходились під більшим впливом чоловічих організацій, що визивало в них недовіру до риторики Н. Кобринської. Дівчата вважали фемінізм занадто обмежувальним [13, с. 125].

Пізніше, спілка молодих дівчат перейменує себе у “Союз Українок” та визначить свою місію, як заснування локальних жіночих відділень у різних містах [17]. Члени гуртка, разом з польськими та українськими жінками, брали участь у виборчих м мітингах, але в ніх бцло мало зацікавленності у створенні спільного жіночого фронту. Польські та українські соціал-демократи та радикальні партії були згодні, що виборче право для жінок не було проблемою гідної їх уваги. Об'єднавчі заходи полячок та українок продовжувались. У 1919 році жінки вислали спільну депутацію до Галицького Сейму для розвитку виборчого права [18].

Жіночі громади були мирними, але лідер радикальної партії України організував мітинг із яким жінки пройшли вулицями, співаючи Марсельезу.

Уряд скористувався цією демонстрацією як доказом того, що жіночі спілки були однією з гілок революційного фронту. Але жінки були менш зацікавлені в революції, аніж в патріотизмі, який став важливою темою їх організацій.

Жінки Галичини продовжували боротися за прогрес. виборче право, жіночі публікації, школи та центри опіки. Вони організували демонстрації, писали петиції та публікували статті. Але, саме ця діяльність зіштовхнула жінок з ідеєю українського націоналізму. а не українського фемінізму.

Ольга Кобилянська була та є однією з найважливіших постатей в українській літературі та розвитку українського фемінізму. Кобилянська написала перший та найбільш послідовний феміністично роман "Царівна", опублікований у 1896 році. У цьому романі вона відповідає на питання, як людина має жити [13, с. 87]. Головна героїня цього роману знаходиться у пошуках автономії. Її інші роботи, які були опубліковані на українській, німецькій та польській мові, репрезентували себе як феміністична література. Кобилянська стала феміністкою у 1890 році, коли намагалася зробити собі ім'я в літературі []. Вона була близькою подругою Лесі Українки, яка була письменницею-феміністкою "другої хвилі".

Різниця між положеннями жінки у двох суспільствах та нездатність прогресивних Українських інтелігентів у підтримці феміністичних прагнень перешкоджала повній участі Західноукраїнських жінок в українському суспільстві. На сході України, хоча б в теорії, були досягнуті та прийняті жіночі права та свободи - за умови, що вони виконували свої обов'язки матері та дружини. В суспільстві на заході України жінки переживали набагато більше преград, щоб бути прийнятими, як рівні у суспільстві. Феміністки в обох частинах України, набули підтримки деяких політичних активістів, не могли легко комунікувати одна з одною.

Вони програвали в кількості і були обмежені українськими радикалами-чоловіками, які використовували нібито рівність і беззаперечну активність

східноукраїнських жінок як модель для своїх західних колег. В цілому суспільство в Україні було сексистським. Але контакти жінок з двох різних частин України допомогли прокласти дорогу для фемінізму в майбутньому. Вплив феміністок на молодих дівчат показав останнім, яка важлива громадська діяльність та боротьба за свої права, навіть якщо вони і не визнавали себе феміністками. Вони закликали не до звільнення окремої людини, як особистості, а до звільнення народу. Націоналізм та патріотизм, а не фемінізм, стали найуживанішими термінами у житті жінок.

1.3. Українська революція

Зміни із якими зіштовхнулись українські жінки між 1914 - 1919 роками були огромні. Війни та революції з новими урядами, воєнні окупації, партизанська війни та епідемії. Основний тягар Першої світової війни та наступних російської, польської та української воєн припав на українські території.

Жінки були значною мірою занурені у формування нового суспільства. Між 1914 і 1919 роками вони були загнані в умови, які не могли контролювати. Порівняно з війною та домовленістю проблеми, з якими стикаються жінки, здавалися незначними – їжа та догляд – але були конкретними. У той час як завдання жінки в суспільстві розширилися, а різниця у функціях статей стала розмитою, фактичний поділ між статями був вражаючим. Поки чоловіки боролися за свої ідеали, жінки намагалися нагодувати дітей, обробити землю та врятувати життя.

Але на тлі війни традиційні статеві моделі почали змінюватись, що дало жінкам більш впевненості та свідомості, що тепер вони можуть справлятися самі [3, с. 172-173]. Протягом війни жінки в українських містах почали долучатися до роботи, яка дедалі більше набувала економічного виміру. Феміністки були одними з перших, хто помітив, що драматичний приплив

жінок до робочої сили призвів до різкого зниження зарплати жінок. Союз рівності для жінок, почав концентруватися на економічних потребах для жінок. В цілому, це був прогрес для положення жінки в суспільстві та її соціального статусу, але навіть протягом прогресу жінки були підвержені дискримінації та зазнавали нерівності.

У Російській імперії війна була не популярна і особливо на території України не набула підтримки. Одним із безпосередніх каталізаторів зречення царя стала жіноча демонстрація за хліб у Петрограді [25, с.308]. Хоча Тимчасовий уряд, здається, знаменує собою радикальний розрив із царським режимом, повернення до царизму залишалось ймовірним. Цим пояснюється неодноразова і постійна готовність українців працювати з будь-якими опонентами царату.

Українська Революція 1917 року була спонтанною. Це був масовий рух, який розігрався на різних рівнях, які були однакові та різні в один і той же час. Для українців це було політичне та національне потрясіння. З одного боку, Біла Армія, яка хотіла повернути царський режим, а з іншого - більшовики. Але обидва режими були ворожі до української національної ідентичності та проти самостійної держави України. Українці боролися за свою автономію та культурні права. Національним органам України стала Рада. Рада, відображаючи свій демократичний і миролюбний ухил, провела місцеві вибори, скликала конгрес і безрезультатно вела переговори з Тимчасовим урядом про визнання прав неросійських національностей. Російські ліберали, як і раніше були проти створення самостійної Української держави. Київ - став столицею українського спротиву та люди з усіх куточків України поїхали в Київ.

Жінки були дуже активні в політичному житті України. Конгрес Ради зібрав 115 членів, який включав 11 жінок. Виконавча рада, так звана Мала рада, була створена з основного корпусу. Жінки, які входили в 20 членів малої Ради: Валерія О'Коннор Вілінська, Зінаїда Мірна та Людмила Старицька-

Мірна, Софія Русова, Валентина Нечаївська, Олімпія Пащенко та Софія Любінська. Жінки займали знайомі та комфортні їм сфери навіть в політиці. Мірна очолювала комітет, який об'єднував функції соціального забезпечення та допомоги, Софія Русова працювала міністром освіти, а Валентина Радзумовська, біологом, яка працювала у міністерстві охорони здоров'я [3, с. 218].

Рада оголосила Українську Незалежність 22 Січня 1918 та сформувала Конституція новітньої держави. Права жінок були затверджені у новій конституції України та гласила: «Політичні, економічні та соціальні права надаються громадяна УНР, яки досягли 20 років. Закон УНР не визнає жодних відмінностей у правах чоловіків та жінок». Формулювання рівності жінок поширювалося на всі сфери життя, включаючи військову службу [3, с. 185].

Жінки в УНР розуміли важливість жіночих спілок, які б об'єднували жінок та давали можливість брати участь у громадських активностях. Пізніше жінки об'єднуються з жінками з УНР та створять жіночу спілку під назвою «Союз Українок». Спочатку Союз під впливом феміністичної філантропії керував реабілітаційним будинком для солдатів, які одужували від епідемії тифу. Організація однаково займалася громадськими справами та організацією жінок.

У ці роки хаосу жінки вважали свою роботу першорядною для всієї нації. Жінки припускали, що вони природно відіграватимуть роль у формуванні нового суспільства, заснованого на справедливості та рівності.

Жінкам з заходу України Перша світова війна, національна-визвольна революція та розпад імперії принесли страждання, героїзм та реалізацію того, що жінкам треба об'єднатись. Війна змусила навіть самих «пасивних» жінок займатися громадською діяльністю та проявити ініціативу. Галичани також були шоковані концентраційними лагерьми, які були утворені на території Австрійської імперії для депортування про-російських громадян. Окупація

значних територій Росією та, знов таки, депортування українців до Сибіру, зробило жінок ще більш наближеними до війни. Жінки, у томі числі молоді, почали створювати громадські організації та об'єднуватись заради служіння своєму народу. Молоді жінки, зазвичай студентки та інтелігентки, проявляли мужність та вступали в армію, займали командирські позиції та навіть утворювали свою бригади.

Жінки поставали героїчними фігурантками за національне визволення у війні, але, на жаль, у сучасності мало що про них відомо. Вони заставляли чоловіків почувати себе некомфортно, хоча ці жінки відмовилися від феміністичних турбот заради патріотичних ідеалів. Ірина Шмигельська Климкевич, западно-українська жінка, яка полягала у партизанських загонах, писали книгу про роль жінок у війні, але навіть цих заміток недостатньо, щоб скласти повну картину [1, с. 8].

Протягом війни, багато жінок служили у адміністративних та медичних об'єднаннях: в бюро, медсестрами у шпиталях, на кухні. Вважалося, що така зайнятість більш підходить для жінок, аніж воєнна. Навіть під час війни, стереотипи мали місце у суспільстві та пригнічували гідність та здібності жінок.

Вплив жінок на війну полягав у тому, що вони відродили образ жінок зі зброєю в руках на захисті вітчизни, самовідданих жінок-воїнів. Але більшість жінок, які були мотивовані тими ж патріотичними почуттями, обирали більш звині шляхи допомогти своїй країні, щоб не підривати “традиційну” жіночу роль у суспільстві. Вони організовували спілки, готували їжу, ставали медичними працівниками та піклувались про українських солдат. Галичина була полем бою для багатьох війн. Там була серйозна нестача їжі, медикаментів та медичного піклування. Таким чином жінки залучалися до допомоги, як місцевому населенню, так і військовополоненим та біженцям.

Несподіваним результатом визвольної боротьби став сплеск феміністичного свідомості та мислення, хоча ця тенденція швидко вщухає в

наступний реконструкційний період. Мілена Рудницька, у своїй статті зазначає, що українські жінки не були дуже активні у громадській діяльності, а українські спілки були дуже обмежені [17, с. 115]. М. Рудницька, яка була видатною феміністкою, гірко звинувачувала українських жінок у лінощі під час визволення, звинувачувала, що українське суспільство виступає проти ефективного використання жіночого таланту.[17, с. 140]. Пізніше у 1919, жінки, які брали участь у громадській діяльності, військовій, медичній, політичній або будь-якій зазнавали статевої дискримінації та сексуальних домагань [17, с. 89].

Отже, поштовх для організації українських жінок в єдине суспільство стався після того, як Україна прогнала прагнення до незалежності. Поразки виявили не марність їхньої боротьби, а необхідність подвоїти зусилля для справи. Вони були переконані, що здобуття національної незалежності буде поступовим процесом, залежним від правильного поєднання тиску, свідомості та часу. Хоча фемінізм і не був метою боротьби Українських жінок наприкінці ХІХ - початку ХХ століття, але лише початком великої боротьби за свої права та свободи у майбутньому.

Розділ 2.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ У ХХ ст.

2.1. СРСР

Умови у яких опинилися радянські українки та українки, які емігрували за кордон суттєво відрізнялися. З приходом до влади Більшовиків була наголошена статева рівність у всіх сферах життя, але на жаль лише в теорії, на практиці більшість умов для статевої рівності жінок та чоловіків були просто проігноровані. У 1919 – 1930 рр. при Комуністичній партії були створені спеціальні жіночі відділи. [4]. Але проіснували вони недовго, пізніше вони були скасовані у зв'язку з тим, що так звана «гендерна рівність» була досягнута та всі умови необхідні для цього були виконані. Влада наголошувала, що жінки та чоловіки були абсолютно рівними в Радянському Союзі, і жіноче питання, як таке, було повністю вирішено.

На відміну від інших урядів, радянська влада використовує просування прав жінок, соціального та трудового законодавства та інших питань, як егалітарність радянського суспільства, та інтеграцію в нього жінок, як рівних суб'єктів. Така політика Радянської влади виключала необхідність фемінізму та вирішення жіночого питання у Радянському Союзі.

Режим, який змінював статус та права жінок зробив це з контрольованою та неавтономною участю жінок. В Україні, як і у кінці XIX була складна ситуація, у тому числі із зв'язком національного питання та експлуатації Української території за для потреб Москви. Права жінок були важливим питанням, але все ще не таким важливим, як національна свобода, про яку можна було забути з приходом більшовиків, бо Україна так і залишилася пригніченою колонією під гегемонією Москви, яка піддавалася жорсткій культурній, економічній та політичній русифікації. Таким чином, розвиток

фемінізму серед українських жінок був обмежений силами, подібними до тих, що були за часів царської імперії [3, с. 330].

Існує загальний консенсус, що як ідеологія звільнення жінок, марксизм є ефективним у відкритті освітніх і професійних можливостей, звільнення, досягнення юридичної рівності для жінок, спрямування жінок на робочу силу та зміни законодавства, яке є відкрито дискримінаційним щодо жінок. Його досягнення в соціальному законодавстві, у забезпеченні дитячих закладів, у медичному обслуговуванні, освіті та законодавстві про працю є значними.

Відводячи фемінізм до лібералізму, радянські марксистки виключили прагнення до справжньої статевої рівності. Оскільки мета фемінізму – індивідуальна автономія – є ворожою як для колективності, так і для економічного детермінізму, який підтримував радянський марксизм, фемінізм несумісний з ідеологією режиму. Зрештою, фемінізм – це рух, який виділяє групу, заохочує розвиток індивідуальної автономії і, таким чином, непрямо, сприяє індивідуалізму в суспільстві. Політичні рухи, спрямовані на одну проблему, навіть якщо вони використовують егалітарні терміни, прагнуть до однорідного суспільства, типу *Gleichsaltung*, який суперечить індивідуальним відмінностям. Ототожнення фемінізму з буржуазією сприяє збереженню тієї поганої репутації, яку фемінізм мав серед прогресивної інтелігенції до падіння царизму [3, с. 342].

Серед найдраматичніших законів, прийнятих більшовиками, були закони, що стосувалися жінок. Встановлення юридичної рівності між статями скасовувало владу чоловіків і батьків над жінками і припиняло всі дискримінаційні заходи щодо них. Закони, що стосуються сімейного життя та дітей, хоч і належать до сфери соціального законодавства, загалом розглядаються у сфері прав жінок. Хоча такі закони і були прийняті, жінки все же залишались у побутовому рабстві, тобто жінки брали на себе всю домашню працю та нагляд за дітьми, але маю зазначити, що жінки також працювали на звичайних роботах, що стосується чоловіків. то їх єдиним

обов'язком було заробляти гроші для родини. Шлюб і розлучення стали світськими процедурами, значно спрощеними і, по суті, доступними на вимогу. СРСР, як і Росія, зберегла відмінність між законним шлюбом і цивільним. Але якщо юридично дискримінації щодо жінок не було, то соціально розлучення було засуджено саме по відношенню до жінок.

Між 1919 і 1939 роками СРСР прийняв далекосяжні закони, намагаючись змінити спосіб життя жінок [4]. Українським жінкам у Радянському Союзі не дали можливості скуштувати плодів рівноправ'я. Україна була полем боя у двох світових війнах, була місцем революційної боротьби та підтримувала своїми ресурсами більшу частину індустріалізації СРСР. Крім того, вона сильно постраждала від колективізації, голоду та партійного терору. Важким, сірим і страшним було життя українських жінок у 1919-1939 роках [3, с. 364] Вжити, не кажучи вже про народження дітей, само по собі було досягненням. Те, що були українки, які продовжували творити нове життя, нові форми краси, зберігали народне мистецтво і народні вірування, зберігали саму віру в життя і надію, боролися за свою національну та статеву свободу, це саме по собі чудово.

2.2. Діаспора

Український жіночий рух, який виник та почав розвиватись у всіх країнах в які переселялись та жили українці, став продовженням і розвитком українського жіночого руху на українських землях і мав на меті здобуття прав жінок і в доступі до освіти і у вирішенні всіх суспільних справ. Причиною еміграції українців стали несприятливі політичні обставини в імперіях, до яких наприкінці ХІХ ст. входили всі українські землі, а також економічний занепад та сповільнений і неефективний розвиток економіки обох імперій.

М. Богачевською-Хомяк зазначала, що українські громадські організації зарубіжжя першої половини ХХ ст. не висували як самостійне та провідне

гасло емансипації жіноцтва. Їх діяльність розвивалась у руслі боротьби за українську національну справу та виживання українців у важких умовах еміграції. Це стосується як українського жіночого руху в Західній Європі, так і на американському континенті [3, с. 281].

Перший український жіночий комітет започаткував свою діяльність у 1944 році протягом другої світової війни. Ж-КУК допомагав пораненим та постраждалим під час війни, та також допомограв українським мігрантам, які тікали від радянської влади. На еміграції в Канаді знайшлося і українське жіноцтво, яке також відчуло потребу організуватись. В початках формувались жіночі товариства при церквах [3, с. 18]. Перед тим як виник Комітет українок Канади у 1944 р. товариства українських жінок у Вінніпезі були об'єднані в Українську жіночу Раду. Першою головою цієї організації була Ганна Мандрика [3, с.18].

Жіночий комітет Канади об'єднав навколо себе всі жіночі організації на Канадській Землі. Спочатку комітет ніяк себе не виділяв, та не заявляв про якісь окремі завдання, а тим паче не підіймав феміністичних питань. Як, і в інших частинах України, комітет акцентував увагу на національно-визвольних питаннях. Самі жінки-українки Канади, які брали активну участь у роботі КУК, так пізніше визначали сутність своєї організації: «Комітет Українок Канади це федерація жіночих організацій, яка незалежно від релігійного й політичного переконання гуртує жінок, яким на серці лежить доля нашого народу» [2, с. 13].

Завдання та мета, які ставив перед собою Комітет українок Канади, полягали в такому: солідаризація зусилля жіноцтва Канади українського походження довкола української справи; ознайомлення співгромадян з життям та проблемами українського народу, формування прихильності до справи українського національного звільнення; координація праці українських жіночих організацій у суспільно-громадській і культурно-освітній ділянках; співпраця із Комітетом українців Канади та координація спільних дій.

Сплеченність українок показує їх як єдиний рух, який надавав можливість українкам інтегруватися на чужій землі, але також пам'ятати про своє коріння і боротися за свою національну свободу навіть на чужині. Українки ставили перед собою суттєві цілі такі як розвиток суспільства. якого, як вони стверджували, можна досягнути лише шляхом об'єднання.

НЖО Канади існує вже 70 років (у 2014 р. виповнюється 70 р. від дня заснування першої НЖО Канади) жіночих громадських організацій українок Канади роблять багато корисного для нашого суспільно-культурного життя діаспори України та у межах місць розселення. Вони стають також власністю того кола. Як за кожну власність, так і за приналежність до сфери культури, вона збуджує гордість за її посідання, усвідомлюючи водночас свою приналежність до цієї культурної спільноти» [26, с. 19].

НЖО Канади влаштовувала благодійні на культурні заходи, на яких прищеплював молодим поколінням любов до української мови, культури та історії, висвітлював видатні події та видатних людей України, та навчали любити свою далеку батьківщину. У цьому плані проводились виставки та імпрези українського писанкарства, вишивки, національної кухні. Ось один із цікавих прикладів діяльності Манітобської жіночої Ради, яка в 1967 р. влаштовувала виставку «Скарби різних країн». Серед інших експонатів, представлених на виставці українцями, було й покривало на чашу, ткане золотом та сріблом власноручно матір'ю гетьмана Івана Мазепи [14, с.19].

Жіночий Комітет Канади приділяв особливу увагу українознавчій освіті. Українське канадське «зорганізоване жіноцтво бере участь в змаганні за здобуття і признання української мови і літератури в публичних школах Канади – в цій цілі висилаємо меморіяли та взагалі підтримуємо всякі проєкти українознавчої освіти».

Важливим та позитивним моментом організації спілок Українців в Канаді є переосмисленні власного досвіду, який привів до видання відповідних

різноформатних розвідок: від статей до об'ємних наукових, науково-популярних та популярних праць.

Активна довголітня сконсолідована співпраця жіночих організацій українок Канади практично заперечує тезу про нездатність українців до єднання та узгоджених дій. Більше шістдесяти п'яти років існування та корисної праці доводять зворотнє. Не можна не погодитись із твердженням, що саме жінки – громадські діячки КУК «... зуміли поставити громадське добро вище свого особистого» [16, с. 20].

Життя українок в еміграції було складним, про це свідчать різноманітні записи: «Не було ладу й у внутрішньому житті еміграції. Люди, відірвані від здорової, добровільної праці на рідному ґрунті, озлоблювались на свою долю й на все оточення, дихали зневірою й недовір'ям один до одного, і ніхто не був певний, що завтра його не приголомшать якоюсь образою, неправдою, підозрінням... Громадські установи також потрохи ліквідувались... Товариське й особисте життя почало занепадати.

Жилось без натхнення, без любові, ширилась деморалізація. Самогубства стали частим явищем. Від туберкульозу вмирало багато людей, осирочуючи дітей. В еміграційних злиднях відійшли на той світ такі українські діячі, як Чикаленко, Маршинський, Сидоренко, поет Драган та інші. Тяжко було їх ховати. А політичний обрій не світлішав. Еміграція стояла на трагічному розпутті. Не мала вона ані спільної, ясної політичної думки, ані волі до спільного великого діла, на яке себе призначала» [3, с. 20].

Але попри важкі умови та тягу за Батьківщиною. жінки все одно створювали громадські організації та брали участь у суспільних активностях. Чи є активність громадських комітетів в Канаді проявом фемінізму? Скоріш за все жінки, які організовували такі громади та брали в них участь, не робили це заради фемінізму або емансипації, національна ідея грала в їхньому житті важливу роль. а ніж жіноче питання. В Австралії жіночий рух не набагато відрізнявся від Канадського. Українськи мігрантки стикалися з тими ж

проблемами, та не ідентифікували свою активність, як “емансипацію жінок”. Оскільки Українці були пригнічені Імперіями та не мали власної держави, знову ж таки жінки боролися більш за національні права та свободи. а свою незалежність ставили на друге місце. ули чоловіки, які підтримували жінок у їх активностях, тому українській жіночій рух окреслюється в контексті правової рівності.

У зв'язку з тим що приріст населення в Австралії з 1933 по 1947 рік становив 1 %, Австралійський уряд вирішити цю проблема шляхом еміграції з інших країн, щоб в подальшому Австралія могла забезпечувати себе, як країна та брати участь у політичних світових подіях [2, с. 13].

Євдокія Островська, голова відділу у Ньюкастлі Союзу українок Австралії, у своєму історичному нарисі присвяченому українському жіночому рухові в Австралії, так описує цей період: «Українські емігранти поділяли ряд загальних важливих спільних прикмет, за якими їх гуртували. Були вони безправні і бездержавні, вивезені підлітками в часи війни з рідних земель на примусову роботу в Німеччину, або були втікачами перед наступом комуністичної влади Радянського Союзу; для більшості початкова освіта була перервана; вони були розлучені ще молодими з своїми батьками й родичами, які залишились на рідних землях і доля яких була їм невідомою, оскільки жодного зв'язку з рідними не дозволяв пануючий комуністичний лад на батьківщині; кожен з них пережив по-своєму події, які розгорталися на власних очах в часи Другої світової війни; більшість з них були скупчені в таборах протягом Другої світової війни і після неї, і там виховувалися таборовим життям між країнами з різних сіл і міст східних та західних українських земель; іноді мешканцям таборів доводилось трактувати табір, хоч був він їм чужий, в чужій країні, як єдиний своєрідний центр - перед кожним стояла лише непевність і невідомі перспективи» [29, с.14].

Австралійський уряд потребував від емігрантів повної інтеграції та асиміляції. Українці становили лише 5 % всіх емігрантів, але завдяки

багатому історичному та культурному минулому змогли себе успішно відокремити від поляк та росіян. Українка Ніна Денисенко, будучи однією з перших емігранток, так описує ці нелегкі часи: «І знову привітала мене чужа земля своїм перехідним табором. Це був 1949 рік. Крім українців, в табір прибувало багато людей інших національностей. І кожна група старалась стати на видне місце, і показати себе краще інших. Вони на перебії улаштували свої мистецькі виставки, хорові виступи. Австралійці, що заїжджали до табору, з зацікавленням оглядали невідому їм екзотику, привезену з далеких країн» [29, с.14].

Жінки хотіли і далі підтримувати свою національну та культурні едентичність, та з цією ціллю створили Союз Українок Австралії. днією з піонерок українського жіночого руху в Австралії була Ірина Пеленська - українська письменниця, журналістка, громадська діячка. Свого часу, навчаючись на філологічному факультеті Львівського університету (1933 р.), отримала ступінь магістра за працю «Жіночі постаті в творах О. Кобилянської». [4, с.14].

Союз Українок Австралії приймав активну участь у національній та культурно-освітній діяльності. Українки були активними у громадських та церковних ділянках роботи, та підтримували тісний зв'язок з рідним краєм. Українки допомагали також засновувати школи та впроваджувати там Українську мову. Також відміtilись влаштуванням мистецьких виставок (Ковра), утримання Музею Українського Мистецтва (Аделаїда), де зберігаються цінності української культури. СУА підтримує зв'язки з жіночими організаціями Австралії, видає жіночий журнал «Наше Слово» [4, с.14].

Окремо треба виділити участь Союзу Українок Австралії у міжнародній діяльності, та їхньої участі у розвитку міжнародних зовнішніх зв'язків. Союз українок Австралії органічно влився до Світової Федерації Українських Жіночих організацій. Членкині організації беруть участь у світових жіночих

конференціях. Є. Островська зазначає, що найголовнішим досягненням того часу в зовнішніх зв'язках було прийняття СУА НПВ в члени Національної Ради Жінок Австралії в 1953 році, яка об'єднувала приблизно 280 відділів цієї всеавстралійської організації. Це досягнення належить Олені Процюк, яка активно налагоджувала зв'язки з цією організацією. СФУЖО дуже високо оцінило це досягнення, тому що в порівнянні з Союзами Українок в інших країнах, в Австралії вдалося досягнути такого визнання за дуже короткий час після заснування Крайової Управи- менше двох років. Це було подиву гідним тим більше, що перед тим в Австралії не існувало крайової української жіночої організації. [8, с.14].

Треба відзначити, що Українській Жіночій Рух в Австралії працював дуже організовано. Протягом 10 років українці змогли переселитися з таборів до своїх власних осель. Особливо жінки активно працювали над збереженням національно-української ідентичності у австралійському середовищі. Українській жіночій рух був розголужений по всьому Австралійського континенту, але після 1950 почалися процеси структуризації Українського жіночого руху [, с.15]. Увага була спрямована на навчання та виховання покоління українців, які народились в Австралії. За 10 років подвоїлась участь Українок у Союзі. Що було великим досягненням, та свідчило про прогресивні настрої Союзу Українок, це те що до організації долучалось багато молодих українок, які розділяли погляди своїх колег, не дивлячись на різницю поколінь. Звісно, молодь не знаходилася в такому важкому стані. як перше покоління українських емігрантів та емігранток, бо побут вже був налагоджений. Однак українські жінки спрямовували великі зусилля, щоб зберегти національну ідентичність і, власне, у вихованні молоді вбачали перспективу і віру в майбутнє української нації.

З часом прийшло усвідомлення, що для того, щоб зберегти національну ідентичність, необхідно спрямувати свою діяльність на дотримання прав жінок. На першому Святковому З'їзді СУА, який проходив у Мельбурні і був

приурочений 15-літтю організації, тогочасна голова організації Л. Гаєвська-Денес у своїй доповіді зазначала, що на практиці жінкам в українському громадському житті бракує належних основних прав, що роль жінки обмежується до виховання родини, навчання дітей в українських школах й обмежена рамками бути обслуговуючим персоналом в буфетах при громадських організаціях. Далі в доповіді Л. Гаєвська-Денес зазначила, що успішна діяльність СУА є прикладом користі жіночої організації, яка відбулась завдяки чітко окресленим принципам діяльності: надпартійне становище, рівне ставлення до всіх українців без огляду на стать та віросповідання, відсутність нетерпимості за територіальним походженням.

Організація Українок завжди брала активну участь у проблемах, які відбувалися на Українській землі. Наприклад, у 1986-му році, коли трапилась Чорнобильська Катастрофа, Союз Українок Австралії активно інформувала австралійців про жахи, які довелося пережити українцям під радянською окупацією, і якою оманливою для світа була горбачовська політика гласності [4, с.15]

Отже, діяльність українських жінок була в першу чергу спрямована на просування національної ідеї, а потім вже феміністичних проблем. Жінки в першу чергу були українками, громадянками, а потім вже жінками. Але є унікальні приклади письменниці, які змогли поєднати націоналістичні та феміністичні проблеми, та сформувані нове поняття як “національний фемінізм”. Але з впливом часу, змінами поколінь, часів та умов, рефлексій, нових течій, появою нових ідеологій феміністичне наповнення українського діаспорного фемінізму посилювалося, а націоналістичне – згасало.

Розділ 3.

РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФЕМІНІЗМУ НА ПОЧАТКУ XXI ст.

3.1. Захист прав жінок: основна проблематика

Жінки ризикують своїм життям кожен день, бо насилля в Україні є все ще дуже розповсюдженим. Навіть, у розвинутих Європейських країнах, жінки стикаються із насиллям. Оцінки поширеності з боку інтимного партнера протягом усього життя коливаються від 20 % у західній частині Тихого Океану, 22 % у країнах з високим рівнем доходу та Європі на 25 % у регіонах ВООЗ в Америці. До 33 % в Африканському регіоні ВООЗ, 31 % у ВООЗ регіон східного Середземномор'я та 33 % у регіоні південно-східної Азії ВООЗ. Це мирова статистика, да має бути зрозуміло, що будь-яка статистика щодо насильства сильно занижена, бо через стигматизацію цієї проблеми багато жінок бояться йти до поліції або до суду, бо там можуть нашкодити ще більше або просто не повірити. Бо ми живемо в світі, де соромно бути не кривдником, а жертвою [31].

В Україні ситуація не краща, у зв'язку з війною, у нашому суспільстві сталося хибне упередження, що начебто в Україні панує матріархат, тому насильство над жінками це поодинокі випадки. Це також дуже сильно впливає на статистику, не дивлячись на це, що феміністичні організації та активістки активно борються з цими упередженнями. По статистиці, одна з трьох дівчат в Україні зазнала сексуальних домагань, кожна 5 зазнала фізичного або сексуального насильств, а кожна 10 зазнала зґвалтування. Умовно, кожні 10 хвилин в Україні хтось зізнає сексуального насильство. Безумовно, ця статистика є заниженою, бо більшість жертв насилля не звертаються до поліції або інших відповідних органів. 55% зареєстрованих сексуальних нападів в Україні спрямовані на молодь до 18 років, а 40 % з них або 22 % загалом - на дітей до 14 років. За даними ОБСЄ 67 % жінок зазнали

насильства протягом життя. Дві третини жінок в Україні віком від 15 років зазнавали фізичного або сексуального насильства. Тобто, по статистиці в Україні відбувається 160 - 179 тисяч згвалтувань у рік. Наголосимо, що будь-який кейс “сексуального насильства” є індивідуальним, і дуже часто обвинувачення підмінює поняття “згвалтування” на “сексуальне насильство”, бо в кримінальному кодексі України це є різні статті, та відповідно цього виносяться різні обвинувачення. Тому справжню статистику насильства підрахувати неможливо [32].

У професійному житті жінки є чимало факторів, які ускладнюють її кар’єрне зростання. Це і перерви під час народження дітей, і рольова модель сім’ї, у якій саме жінка приділяє увагу домашнім справам. Не дивлячись на те, що в Україні обидва партнера можуть піти у декрет, зазвичай це робить саме жінка. Зазвичай, жінка веде домашнє хозяйство (прибирання, готівка, прання).

Дискримінація може відбуватися не тільки за статтю, а й через супутні чинники. Наприклад, молоді жінку не беруть на роботу, бо вона скоро вийде заміж та піде у декрет.

Щодо України ситуація стабільна. але нещодавно вийшов закон, який дозволяє купувати засоби екстреної контрацепції лише за рецептом, тобто певні обмеження щодо контролю власного тіла у жінок вже є, до чого це призведе? Однозначно сказати не можу, чи є це перший шаг до заборону абортів, навряд чи, але цей закон є шкідливим, і в першу чергу для жінок. Була спроба подати на підпис петиції про заборони абортів, але вони провалилися. Тобто, наступні ситуації чудово ілюструють, що якщо жінки не будуть боротися за свої права. до весь прогрес, якого ми досягли за ці роки зійде на ні, бо все ще є люди, зазвичай чоловіки, які посягають на жіночі права та свободи.

Історично, так склалося, що хатня робота лягає на плечі жінок. Так як останні 10 тисяч років ми живемо в патріархальному суспільстві, то

соціально-рольові моделі у нас це чоловік-захисник і його функції заробляти та приносити їжу у дом, а жінка - це берегиня, яка має “ домашнє вогнище” та вирощувати дітей. Ця модель закріпилася у радянському суспільстві, яке позиціонувало себе як егалітарне. Хоча за останні роки ми відрефлексували та переосмислили ці роли, багато людей все ще живуть за цим принципом.

Тобто, спочатку, жінка працює на роботі, на якій їй платять гроші, а потім вона приходить додому та продовжує працювати, тільки вже безкоштовно. За звітом про розвиток людства від 2015 року у 63 країнах 31 % жіночого часу йде на неоплачувану роботу, чоловіки ж присвячують їй тільки 10 % свого часу. Тобто. мова йде не тільки про одруженні пари або у громадянському шлюбі, а й про самотніх людей, тобто цей стереотип настільки розповсюджений. що жінки, буквально все життя є побутовими родинами. Або краще сказати, були, бо зараз ситуація, приймано у молодих пар краще, бо вони розділяють домашні обов'язи між одним одним рівномірно [22].

Але у старшому поколінні це не є розповсюдженням. Тобто, час, який жінка витрачає на хатню роботу, вона могла б інвестувати в себе. у свій саморозвиток, в освіту чи просто відпочити, що ефективніше працювати у майбутньому. Весь прогрес, якого ми досягли у цьому питанні. серед молоді, це завдяки роботі феміністок та їх боротьбі за жіночі права. Такого прогресу та укладу не було не те що 50 років тому, а навіть 30 років тому, у людей, та особливо жінок, навіть не виникало думки, що вони роблять неоплачувану роботу. Робота феміністок - це поширювати знання, що жінка це також людина, якій потрібен відпочинок, і що хатня робота це загальна справа.

За даними ООН, жінки складають менше 20 % лідерів політичних партій у світі. Це може впливати на політичну агенду партій та виборчий процес у цілому.

У Верховній Раді України на початку 2023 року з 450 депутатів тільки 87 є жінками, що становить лише 19 % від загальної кількості.

Жінки в середньому беруть участь у голосуваннях на 4% частіше, ніж чоловіки. В середньому на жінок припадає на два прийнятих закони більше, ніж у колег-чоловіків.

Загалом у Раді 9-го скликання жінки були ініціаторками 1554 проєктів законів, чоловіки – 2471 проєкту. В середньому кожна нардепка подала 56 проєктів законів — з них законами стали вісім, а кожен чоловік подав 44 проєкти, з яких законами стали шість. Законами ставали проєкти, які подали 85 із 87 чинних народних депутаток (98%).

Що ж до виступів під час засідань Ради, то цим правом скористалися 80 із 87 чинних народних депутаток (92%). Серед чоловіків виступили 299 із 335 депутатів, або 89%. В середньому на кожную народну депутатку припадає 55 хвилин виступів, на депутата — 42 хвилини.

Тобто жінки в українській політиці є більш активними, а ніж чоловіки. Це може на пряму впливати на долю жінок у нашій країні, бо депутатки більш зацікавлені у вирішенні проблем з якими стикаються звичайні громадянки у повсякденному житті. Наприклад, народна депутатка Інна Совун звурнула до Міністерство освіти і науки України з проханням вилучити з освітньою програми підручник для 8 класу з “Основ здоров’я”, який є шкідливим для молодих дівчат, бо ньому зазначено та описано такі терміни як “віктимна поведінка”. Це дало свої плоди та МОН вже доручило перевірити цей підручник та вилучити його зі шкільної програми.

3.2. Внесок українських жінок у перемогу над російським агресором на початку XXI ст.

Повномасштабне російське вторгнення в Україну змінило життя українських жінок назавжди. Вплив війни на собі відчули і феміністки, і ті хто себе такими не вважають. Питання фемінізму та його ролі, впливу на життя жінки досі є гострим та широко обговорюваним. Війна змінила реалії життя

українок, але проблема фемінізму та його необхідності залишилась. Фемінізм - це боротьба за рівні соціальні, економічні та політичні права жінок з чоловіками. Чи важлива обговорення питання дискримінації жінок під час війни, коли ціла країна дискримінуються, як нація? Те ж саме питання поставало перед жінками впродовж всієї української історії. Але, маю зазначати, що зараз в Україні ситуація щодо фемінізму набагато краща, бо жінки є більш свідомими та мають більше незалежності, як громадяни, що дає їм можливість боротися за свої права. З початком війни проблеми з якими стикається фемінізм стали набагато гострішими.

Сексуальне насильство під час війни є воєнним злочином та злочином проти людяності. Також важливо зазначити, що сексуальне насильство це не лише зґвалтування, це будь-які дії сексуального характеру, які вчиняються над людиною проти її волі.

У звіті Держдепартаменту США про практику прав людини в Україні за 2020 рік документуються побиття та ураження електричним струмом в області геніталій, зґвалтування, погрози зґвалтування, примусове оголення та погрози зґвалтуванням членів сім'ї з боку очолюваних Росією сил як засобу катувань і покарання.

Перші новини про зґвалтування з боку рашистів почали надходити з перших днів повномасштабного вторгнення, а саме з окупованої Херсонщини. В перший день було повідомлено про зґвалтування та вбивство 6 жінок. Надалі фокус змістився на катування цивільного населення, а не тільки жінок, але після звільнення Херсонщини Українськими правоохоронними органами зафіксовано близько 60 випадків зґвалтувань російськими воєними. Треба розуміти що це далеко не всі випадки, і в реалії їх набагато більше, нп жаль, в нашій країні все ще існує культура віктімблеймінгу, тому багато жінок бояться розповісти про те, що з ними сталося.

Шокуючими є події в Київській області на початку повномасштабного вторгнення, де російські воєнні вчинили масовий злочин геноциду проти українського народу.

The New York Times описала жінку, яку «утримували як сексуальну рабиню, голу, за винятком шуби, замкнену в картопляному погребі перед стратою», знайдену після визволення Київської області в кінці березня 2022 року [14].

Депутатка Верховної Ради Марія Мезенцева заявила, що жертв сексуального насильства «набагато більше», ніж заявлень насправді. Український волонтер, який допомагає українським біженцям у Варшаві, заявив *The Quint* наприкінці березня 2022 року, що кількість зґвалтувань та сексуальних нападів українок з боку російських солдатів під час вторгнення була «масово занижена».[13]

Феміністки завжди були на передовій боротьби за права людей в Україні, тому вони одними з перших відчули, скільки прогресу, зробленого за період 2014-2022, можна втратити через повномасштабне вторгнення. Дарина Мізіна, менеджерка діджитал-активізму Amnesty International в Україні, каже, що навіть роки роботи з статево зумовленим насильством не змогли підготувати її до тих звірств і масових зґвалтувань, які чинила російська армія на Київщині.

Жінки та діти стали масовими жертвами сексуального трафіку та торгівлі людьми під час масового пересічення кордону. Феміністичні організації і до цього часу співпрацюють з правоохоронними органами та допомагають у розшуку зниклих жінок та дітей.

Резонансною стала історія з “п’яними вечірками у Києві”, коли група чоловіків накачувала жінок наркотиками та знімала це на відео. Саме завдяки феміністичній спільноті в Інстаграмі “fem.stories” ця історія стала загально відомою та про неї написали такі відомі українські феміністки , як Емма Антонюк та Маша Єфросиніна. Наступного дня всі учасники були притягнуті

до відповідальності за вчинення насильства над жінками та пізніше були оголошені підозри в зґвалтуванні, на теперішній час, кримінальна справа продовжується, але злодії вийшли на свободу під заставу у 420 тис. грн.

У підсумку можна сказати, що зґвалтування під час війни є дуже розповсюдженою проблемою, але не новою. Феміністки протягом останніх десяти років підіймають цю тему та намагаються виробити нульову толерантність до насильства у суспільства. Авторка феміністичного ютуб каналу “Смішно не буде” зазначає, що у нашому суспільстві поняття насильства є дуже розмитим, а культура віктімблеймінгу є дуже розповсюдженою, саме тому жертви сексуальних воєнних злочинів досі соромляться розповісти про свій травматичний досвід.

Перша проблема з якою зіткнулися жінки у ЗСУ це відсутність воєнної форми для жінок. Думками щодо ролі гендеру в прийнятті рішення стати на захист країни поділилися Анна Іванчик, Анастасія Вінславська та Дар’я (прізвище не повідомляється з міркувань безпеки), які зараз служать у Збройних Силах України на бойових позиціях. Вони вважають, що з 2014 року армія значно модернізувалась, але гендерно зумовлені проблеми все ще залишаються. Однією з найгостріших проблем є те, що стандартна уніформа шиється за мірками чоловічих тіл, тому уніформа, яку жінки-військовослужбовці отримують від уряду, їм зазвичай незручна. Позитивним є те, що є громадські організації, які забезпечують жінок на фронті зручною формою та різними засобами жіночої гігієни, одна з них – «Землячки» [34].

Друга проблема з якою стикаються жінки в армії є сексуальні домагання. І ця сфера професійної діяльності жінки не є виключенням для появи випадків сексуального насилля.

Питання гендерної рівності у війську не так давно стало предметом обговорень та дискусій. Лише в 2005 році на законодавчому рівні було закріплене поняття сексуального домагання. А в 2021 році Верховна Рада України внесла низку змін до законодавчих актів щодо надання жінці рівних

прав та обов'язків з чоловіками при проходженні військової служби. Жінкам стали доступні бойові та керівні посади, з'явився обов'язок несення вартової служби тощо [34].

В Україні не існує реальної статистики щодо випадків сексуальних домагань взагалі, а у війську тим більше. Але це не значить, що проблеми не існують. Це значить, що про неї мовчать, або не хочуть помічати.

Після 24 лютого багато феміністок також почали займатися волонтерством або перемкнули свою професійну увагу на теми, пов'язані з війною. Ірина Земляна, яка раніше брала інтерв'ю з іноземними експертами щодо шансів України на вступ до НАТО, почала керувати рекрутинговим центром для іноземців, які мали бажання приїхати та вступити до Збройних сил України. Інша журналістка Ірина Сампан поділилася, що в перші дні вторгнення хотіла зайнятися чимось більш практичним, ніж написання статей, тому доставляла з ЄС в Україну потрібні для фронту автомобілі. Українські феміністки вважають захист своєї країни зараз феміністичною цінністю, бо: “Україна є захисницею. Україна захищає своє населення, свої кордони, все, на що посягнула росія. А це верховенство права, загалом права і свободи людини” [34].

Марта Гавришко, яка є дослідницею гендерних питань у Меморіальному центрі Голокосту, розповіла, що з початком війни змінилася рутинна і їхньої організації: вони почали надавати гуманітарну допомогу тим, хто її потребував, а також евакуювати мирних жителів із гарячих точок бойових дій. Вона додала, що зараз проводить більше досліджень і презентацій щодо поточного російського вторгнення, щоб освітлити те, як війна створила додаткову небезпеку українським жінкам і культурній спадщині України [35].

Отже, питання прав жінок і надалі залишається важливим проблемним питанням, бо жінки все ще стикаються з проявами дискримінації як на війні, так і мирному соціумі. Феміністки продовжують боротися за рівні права для жінок, влаштовуючи марши, засновуючи волонтерські організації,

записуючи подкасти, розвиваючи феміністичні ютуб та телеграм канали. Багато жінок усвідомили не тільки свою національну, а і статеву ідентичність і готові боротися за свої права і свободи. Після нашої перемоги ми маємо створити суспільство у яке хочеться повертатись і в якому хочеться жити, а рівні права і свободи є одним з найважливіших пунктів такого суспільства, а фемінізм бореться за ці ідеали та буде продовжувати боротися.

ВИСНОВКИ

На підставі дослідження українського фемінізму у період з кінця ХІХ століття до початку ХХІ століття. Аналізуючи вплив соціально-культурних, політичних та економічних факторів на роль жінок в історії України виявлено, що український фемінізм має свої історичні та унікальні аспекти та особливості.

Період зародження Українського фемінізму був не дуже активним та стримким у кінці ХІХ століття, та був зумовлений багатьма ускладненими факторами. Але тим не менш жінки почали вирішувати жіноче питання та прокладати шлях до фемінізму, незважаючи на проблеми, які були набагато важливішими у конкретній історичній та культурному період. Українські жінки почали активно боротися за освіту, створювати громадські організації, боротися за свої економічні та політичні права та прокладати шлях для майбутнього феміністичного руху та його послідовниць.

Протягом ХХ століття жінки стали більш активними, але умови боротьби не стали легше. Боротьбу ускладнювали тоталітарні режими та вимушена еміграція. Фемінізм все ще не був головною проблемою та питанням вирішення, за який боролися як українські жінки, так і українські чоловіки, на першому місці, який займав уми громадян були національні права та свободи, однак незважаючи на це, жіночий рух продовжував свій розвиток, жінки активно працювали, були активними членами суспільства, намагалися боротися з дискримінацією наскільки це було можливо, протестували проти насильства та нерівності. Феміністки вливали на суспільство та суспільні норми, тим сами змінювали їх, що сприяло розвитку фемінізму та його поширення у маси.

У сучасному контексті проблематика фемінізму та його зміни є дуже актуальними. Фемінізм сам по собі є різноманітним рухом, який включає різні напрями та погляди. Боротьба з боку жінок у сучасності є набагато

активнішою та сміливішою, більш зусередженою, та і суспільство є набагато позитивне налаштоване до вирішення проблем фемінізму, ніж у попередніх століттях. Феміністичні організації та рухи мають великий вплив на сучасну історію України, а жінки є її активними творцями.

Дослідження показує, що фемінізм є важливим суспільним рухом, який впливає на настрої суспільства та його зміни. Тим не менш, все ще є проблеми та завдання, з якими фемінізм має боротися та вирішувати для досягнення повноцінної статевої рівності у сучасній Україні.

Загалом, встановлено, що кінець XIX – XXI ст. становить важливий період розвитку українського фемінізму, час активності найбільш видатних активисток. Цей період висвітлив роль жінок у суспільстві, проблеми з якими вони стикались, їх методи боротьби, прогрес та регрес у певні періоди української історії. Дослідження вказує на необхідність досліджень питання захисту прав жінок, українського фемінізму та жіночого питання у подальшому для розвитку українського суспільства, забезпечення повноцінної участі та визнання жінок у суспільстві, усвідомлення необхідності фемінізму, його істоків та відозмінень.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамюк–Волинець К. Українська жінка на міжнародному форумі у минулому // Наше життя. 1979. Ч. 3. С. 5–8.
2. Андрусак І. Гендерний вимір діяльності українського жіночого руху в Канаді та Австралії // Аналітично-порівняльне правознавство. Вип. 4. 2022. С. 11-16.
3. Богачевська-Хомяк М. Білим по білому. Жінки в громадсько–політичному житті України. 1884–1939. К., 1995. 424 с.
4. Вергун-Модрицька В. Становище жінки у вільному світі і в СРСР // Жіночий світ. 1957. Ч.5. С.4.
5. Віднова. Культура. Суспільство. Політика. До 100 річчя українського жіночого руху (1884 – 1984). 1984. 212 с.
6. Волинець Л. Українська жінка на міжнародному форумі в минулому // Наше життя. 1979. Ч.5. С.3–4; Ч.6. С.5–6; 1980. Ч.4. С.4–6.
7. Грабовська І. М. Український жіночий рух у Канаді - приклад консолідації українства за межами Батьківщини / І. М. Грабовська, Т. М. Талько // Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. - 2014. Т. 22, вип. 24 (1). С. 17-22.
8. Денисенко Ю. М. Націєцентричний фемінізм жінок-мисткинь української діаспори / Ю. М. Денисенко // Культура України. 2013. Вип. 40. С. 49-55.
9. Залізник О. Світова федерація українських жіночих організацій. Торонто, 1987. 183 с.
10. Книш І. Іван Франко і рівноправність жінки. Вінніпег, 1956. 240 с.
11. Книш І. Перші кроки на еміграції. Вінніпег, 1955. 112 с.
12. Книш І. Жінка вчора і сьогодні. Вибрані статті. Вінніпег, 1958. 200 с.
13. Книш І. Смолоскип у темряві: Наталія Кобринська й український жіночий рух. Вінніпег, 1957. 302 с.

14. Когуська Н. Четверть століття на громадській ниві, 1926 – 1951: Історія Союзу Українок Канади. Вінніпег, 1952. 540 с.
15. Когуська Н. Півстоліття на громадській ниві: Нарис історії Союзу Українок Канади, 1926–1976. Едмонтон, Вінніпег, 1986. 1034 с.
16. Ліга визволення України. Об'єднання Жінок Ліги визволення України. Відділ Торонто. 1951–1966. Торонто, 1967. 88 с.
17. Маланчук–Рибак О. Ідеологія та суспільна практика жіночого руху на західноукраїнських землях ХІХ – першої третини ХХ ст.: типологія та європейський культурно–історичний контекст. Чернівці, 2006. 500 с.
18. Навроцький О. Українське жіноцтво в боротьбі за волю України //Жіночий світ. 1954. Ч.9. С.2–4.
19. На службі рідного народу. Ювілейний збірник організації Українок Канади ім. Ольги Басараб у 25–річчя від заснування (1930–1959) [за ред. І.Книш]. Вінніпег, 1955. 500 с.
20. Павликовська І. На громадський шлях. З нагоди 70–ліття українського жіночого руху. Філадельфія, 1956. 80 с.
21. Передерій В.А., Сидоренко Н.М., Старченко Т.В. Жіноча доля на тлі доби (літопис жіночого руху у світлі українських видань). К., 1999. 120 с.
22. Раєвич Т. Українська діаспора 40–80–х рр. про український жіночий рух // Науковий вісник Волинського державного університету. 1999. № 5. С.46–50.
23. Ріпон Д. Гендерний мозок. Сучасна нейробіологія. К., 2019. 400 с.
24. Сімона Де Бовуар. Друга стать. 2017. 368 с.
25. Смоляр Л.О. Минуле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини ХІХ – початку ХХ століття. Сторінки історії. Одеса, 1998. 402 с.

26. Союз Українок Канади: Діяльність Союзу українок Канади: за рік 1934. Вінніпег, 1935. 153 с.
27. Українське жіноцтво Дітройту: Ювілейне видання з нагоди 70-ліття українського жіночого руху та 35-ліття громадської праці жіноцтва Дітройту. Дітройт, 1955. 247 с.
28. Українки в історії / за заг. ред. В. Борисенко. К.: Либідь, 2004. 350 с.
29. Українки Південної Австралії: 50 років поселення і діяльності СУПА. Аделаїда, 1999. 133 с.
30. 35 років Об'єднання Українських Жінок у Німеччині. 1945 – 1980. Мюнхен, 1980. 1406 с.
31. Грабовська І. Гендерні та феміністичні студії в сучасній Україні: проблеми та перспективи http://www.varianty.org/ua/Humanitarians_on_XXI/Hrabovs'ka.htm
32. Facts and figures: Ending violence against women <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>)
33. Гендерний розрив в оплаті праці: як відрізняється середня зарплата жінок і чоловіків в Україні <https://www.slovoidilo.ua/2021/06/10/infografika/suspilstvo/hendernyj-rozryv-oplati-praczi-yak-vidriznyayetsya-serednya-zarplata-zhinok-cholovikiv-ukrayini#:~:text=У%20минулому%20році%20гендерний%20розрив,меншу%20зарплату%2С%20порівняно%20з%20чоловіками.>)
34. Російсько-українська війна з 2014 року і фемінізм (<https://genderindetail.org.ua/season-topic/feminism-in-detail/rosiysko-ukrainska-viyna-z-2014-roku-i-feminizm-1341516.html>)
35. Феміністки про війну : чим займаються і як живуть українські феміністки під час війни (<https://femwork.org/blog/feministky-pro-viinu-tezy/>)

36. Зброя війни : сексуальне насильство російських військових в Україні
(<https://commons.com.ua/uk/seksualne-nasilstvo-rosijskih-vijskovih-v-ukrayinu/>)
37. Fear Still Remains': Ukraine Finds Sexual Crimes Where Russian Troops Ruled
(<https://www.nytimes.com/2023/01/05/world/europe/ukraine-sexual-violence-russia.html>)